

OSAAVA OPETTAJA – HYVINVOIVA KOULU

Tutkimuksen vahvistaminen opettajankoulutuksessa

(luonnos tutkimusohjelmaksi; 25.11.2009, kasvatustieteen päivät, Tampere)

Tausta

Maassamme on laadittu viimeisten vuosikymmenten aikana useita opettajankoulutuksen kehittämistä koskevia arviointeja ja suosituksia. Niissä akateeminen, tutkimusperustainen opettajien peruskoulutus on nähty kansainvälisesti tarkastellen laadukkaaksi ja todettu etenkin luokanopettajakoulutukseen hakeutuva opiskelija-aines motivoituneeksi. Ongelmakohdiksi on arvioitu muun muassa opetussuunnitelman moniaineksisuus sekä eri opettaja- ja ohjaajaryhmien (lastentarhanopettajat, luokanopettajat, erityisopettajat, aineenopettajat, oppilaan- ja opinto-ohjaajat) moniammatillisen kouluttautumisen ja työskentelyn vähäisyys.

Opettaja kohtaa työssään alati moniarvoistuvan ja -kulttuuristuvan maailman, joka ilmenee muun muassa oppimiseltaan ja psykososiaalisen tuen tarpeiltaan erilaistuvana oppilasaineksena sekä koulun ja sitä ympäröivän yhteiskunnan vuorovaikutuksen monimuotoistumisena. Opettajaan kohdistuvat taitotieto-odotukset haastavat hänet kognitiivisesti, sosiaalisesti, emotionaalisesti ja eettisesti vaativiin tehtäviin, joissa on osattava toimia vahvana aikuisena lapsille ja nuorille, vastuullisena opettajayhteisön jäsenenä sekä aktiivisena koulun yhteiskuntasuhteiden rakentajana ja arvovaikuttajana.

Kansainvälistyvä tutkimusyhteistyö ja verkostoituminen rakentuvat osaltaan hyvälle kansalliselle tutkimusperustalle, jossa pyritään kohdentumaan sekä teoreettisesti että empiirisesti tärkeisiin, opettajuutta ja sen kehittymisen edellytyksiä koskeviin kysymyksiin. Oppimisen ja sen ohjaamisen haasteita on tärkeää lähestyä sekä yleispedagogisesti että eri oppiaineiden erityiskysymyksiin kohdentuen. Relevanttien tutkimuskohteiden ja niihin soveltuvien tutkimusmenetelmien etsintä ja valinta on tärkeää tehdä tutkijoiden yhteisenä ponnistuksena.

Sekä yliopistolaitoksessa meneillään olevien rakenteellisten muutosten vuoksi että oppilaiden parissa tehtävän opetus-, kasvatus- ja ohjaustyön haasteisiin vastaamiseksi on tärkeää vahvistaa ja profiloita opettajankoulutuksen kansallista tutkimusta. Sen pitkäjänteisyydestä ja teoreettis-metodologisesta perusteltavuudesta tulee pitää koordinoitua ja koherentista huolta. Näin voidaan hyödyntää tehokkaasti opettajien perus- ja täydennyskoulutusta koskevan tutkimuksen tekijöiden asiantuntemus, parantaa tutkimuksen ja siitä seuraavien sovellusten laatua sekä turvata tutkimuksen riittävä rahoitus.

Tutkimuksen vahvistamisohjelman tavoitteet ja pääteemat

Elinikäisen oppimisen periaatteeseen rakentuvan opettajien perus- ja täydennyskoulutuksen tutkimuksen vahvistamisohjelman keskeiset tavoitteet ovat

- Parantaa opetus-, kasvatus- ja ohjausalan elinikäisen asiantuntijuuden kehittymisen edellytyksiä,
- tukea laadukkaan, pitkäjänteisen opettaja- ja opettajankoulutustutkimuksen edistämistä, ja
- toimia alan kehittämisestä kiinnostuneiden ja siitä eri tavoin vastaavien tahojen yhteistyön ja voimavarojen koordinoinnin välineenä.

Ohjelman pääteemoja on viisi, jotka on nimetty seuraavasti:

- Opettaja ja tiedon luominen
- Opettaja ja opettajankoulutuksen laatu
- Opettaja ja arviointi
- Opettaja ja elinikäinen oppiminen
- Opettaja ja yhteiskunta

Tutkimuspääteemojen sisältöjä

Opettaja ja tiedon luominen

Olemme siirtyneet aikaan, jossa tiedonluomiseen tarkoitettut välineet ja prosessit ovat ratkaisevasti muuttuneet. Opettajien käytössä olevat tietovarannot, avautuvat oppimisympäristöt ja sosiaalisen median tarjoamat mahdollisuudet haastavat opettajankoulutusta uudistamaan tutkivan opettajan toimintatapoja. Tiedon luominen yksilön ja yhteisön vuorovaikutuksena avaa tulevaisuuden koulun työ- ja toimintakulttuuria hyödyntämään aikaisempaa paremmin formaalin kasvatuksen ja informaalin oppimisen kokonaisuutta.

Tutkimuspainotteisen opettajankoulutuksen kehittämisen kannalta on tärkeää tunnistaa ne keskeiset rakenteet ja prosessit, joiden avulla työtään kehittäviä opettajia koulutetaan. Tulevaisuuden opettaja yhä useammin ohjaa ja johtaa pedagogisesti moniammatillista yhteistyötä erilaistuvissa oppimisympäristöissä joustava opetussuunnitelma työväliseenään. Tämä taas vaatii opettajankoulutuksen tutkimuksen suuntaamista tietoisesti kohti uusia sisältöjä kuten moniammatillisen pedagogisen yhteistyön ja erilaistuvien fyysisten ja virtuaalisten oppimisympäristöjen tutkimista. On etsittävä vastauksia kysymyksiin, kuten

- Millaisia ovat yhteisen tiedonmuodostuksen prosessit ja miten niitä voi ohjata?
- Miten uusia tietovarantoja ja välineitä pitäisi kehittää ja käyttää?
- Millaista on osallistava pedagogiikka ja miten sitä pitäisi kehittää?
- Mitä on moniammatillisen yhteistyön pedagoginen johtaminen?

Opettajankoulutuksen laatu

Opettajankoulutuksen tutkimuksessa on hyvin usein keskitytty opettajankoulutuksessa olevien opiskelijoiden kokemusten kartoittamiseen. Laadun edistäminen edellyttää myös sitä, että tutkimuksen näkökulmaa laajennetaan koulutuksen jälkeiseen opettajan työhön. Tutkimuksen tulisi kohdistua siihen, minkälaiset valmiudet opettajilla on toimia heterogeenisten oppilasryhmien kanssa, kohdata heidän vanhempiaan ja ottaa huomioon oppilaiden erityiset tarpeet oppimisessa. Erityinen tutkimustarve kohdistuu maahanmuuttajaoppilaiden oppimiseen ja siihen, miten opettajat edistävät heidän oppimistuloksiaan. Samoin tutkimusta tarvitaan siihen, miten opettajat toimivat koulu yhteisössä ja koulun kehittämistyössä sekä verkostoituneen yhteiskunnan tiedon tuotannossa. Laadun koskevan tutkimuksen kohteina voivat olla opettajankoulutuksen ja täydennyskoulutuksen rakenteet, opetussuunnitelmat ja laadunvarmistusjärjestelmät. Samoin kohteina voivat olla yksittäisten opettajien tai opettajaryhmien kehityksen seuranta koulutusaikana ja sen jälkeen. Tärkeitä tutkimuskysymyksiä ovat esimerkiksi

- Minkälaiset kompetenssit opettajilla on koulutuksesta valmistuttuaan ja miten kehittymiseen jatkuu ammatissa?
- Miten opettajankoulutuksen laatua arvioidaan ja ylläpidetään eri maissa ja minkälainen yhteys erilaisilla laadunvarmistuksen menetelmillä on opettajien ja oppilaiden oppimiseen?
- Minkälainen yhteys tutkimusorientoituneella opettajankoulutuksella on opettajien ja heidän oppilaittensa oppimisen laatuun?

Opettaja ja arviointi

Erilaiset arviointikäytännöt lisääntyvät koulumaailmassa jatkuvasti sekä ulkoisen että sisäisen arvioinnin muodossa. Arvioinnin perimmäinen tehtävä oppimisen edistäjänä edellyttää jatkuvaa tutkimus- ja kehitystyötä oppilasarvioinnin innovatiivisten käytäntöjen löytämiseksi ja kokeilemiseksi. Modernien oppimismenetelmien ja oppimisympäristöjen toteutuminen vaikuttaa oleellisesti arviointiperiaatteisiin ja -käytänteisiin ja päinvastoin. Opettajan ja koko kouluuyhteisön kehittyminen sekä kehittymisen resurssointi perustuvat enenevästi erilaisille arvioinneille, joiden toimivuuteen tarvitaan kriittistä ja eettisesti sensitiivistä tutkimustietoa. Tällä teema-alueella on tärkeää tutkia esimerkiksi

- Miten kvantitatiivinen ja kvalitatiivinen sekä niitä yhdistävä arviointiote soveltuu monitasoiseen ja -tahoiseen arviointiin?
- Millaisia autenttisen arvioinnin ja konstruktivistista oppimiskäsitystä tukevan arvioinnin käytännön työkaluja voidaan kehittää opettajien käyttöön?
- Miten kehittävä, kommunikatiivinen arviointi voi parantaa arviointitulosten käyttöä eri koulutusasteilla oppilasarvioinnista kansallisiin arviointeihin?
- Millaisia uusia ulkoisten ja kansainvälisten arviointien metodeja voidaan edistää ja soveltaa myös kansallisessa ja paikallisessa arvioinnissa?

Opettaja ja elinikäinen oppiminen

Elinikäinen ja elämänlaajuinen oppiminen on ollut koulutuspoliittisen retoriikan ydintä jo vuosikymmeniä. Koulutusrakenteet, -prosessit ja asenteet ovat kuitenkin muuttuneet hitaasti näitä päämääriä tukeviksi. Myös opettajankoulutus tuottaa edelleen "valmiita" opettajia sen sijaan, että koulutusmallit rakennettaisiin systemaattisesti tukemaan asiantuntijuuden elinikäistä kehittymistä. Opettajan ammattiin perehdyttämistä ja jatkuvaa oppimista tukevat toimet ovat hajanaisia, sattumanvaraisia sekä liiaksi koulutuksen järjestäjän ja opettajan omista intresseistä riippuvia. Tarvitaan tutkimusta, joka mallintaa, testaa ja "tuotteistaa" elinikäistä asiantuntijuuden kehittymistä edistäviä koulutusratkaisuja. Kyse on yhtäältä uusien teoreettisten perusteiden rakentamisesta opettajankoulutukselle, toisaalta tähän perustuvien uusien toimintamallien tutkimisesta toimintatutkimuksen metodein. Tutkijoiden vastauksia tarvitaan esimerkiksi

- Miksi elinikäinen oppiminen ja oppijuus korostuvat juuri opettajan ammatissa?
- Miten modernin tietotyöläisen ja kasvattajan roolit voidaan opettajan työssä yhdistää?
- Miten kokemuksellinen oppiminen ja opettajan toiminnan teoretisointi voidaan koulutuksessa yhdistää?
- Millainen on opettajien motivaatio jatkuvaan ammatilliseen kehittymiseen, miten se vaihtelee ja mitkä tekijät vaihtelua aiheuttavat?
- Millaiset yliopiston ja koulutuksen järjestäjien yhteistyön mallit tehokkaimmin tukevat opettajan elinikäisiä oppimisprosesseja?

Opettaja ja yhteiskunta

Suomalainen koulu ja opettajankoulutus ovat olleet suuren kansainvälisen huomion kohteena 2000-luvun alkuvuosina. Menestyminen kansainvälisissä kouluarviointitutkimuksissa (erityisesti PISA ja TIMSS) on entisestään kasvattanut kiinnostusta. Samanaikaisesti kansallisella tasolla huomio on kiinnittynyt entistä enemmän koulun ongelmiin. Kiire ja uupuminen ovat lisääntyneet koulussa. Kun koulussa on keskitytty viimeisten vuosikymmenten aikana yksilöiden oppimismenetyksen arviointiin eri oppiaineissa, koulujen osallistumiskulttuurin ja yhteisöllisyyden näkökulmat ovat jääneet marginaaliin. Jokelan ja Kauhajoen kouluampumistapausten jälkeen nykykoulun kahtia jakautuneisuus on noussut myös laajempaan julkiseen keskusteluun, jossa vaaditaan muutoksia inhimillisempään, kiireettömämpään, osallistuvampaan ja lapsen kokemusta arvostavampaan suuntaan. Vaaditaan toisin sanoen paluuta koulun peruskysymyksen äärelle, sillä esitetyt vaatimukset, joista

ollaan yhteiskunnassa varsin yksimielisiä, eivät onnistu ilman koulun perusteellisempaa muutosta. Mihin pyrimme kasvattamaan lapsia ja nuoria tilanteessa, jota leimaavat arvotodellisuuden pirstaleisuus, eriarvoistuminen ja maailmanlaajuiset ekologiset ongelmat?

Kansalaisuus, sosialisointi ehdot ja yksilön identiteetin rakentumisen lähtökohdat ovat problematisoituneet myöhäismodernissa yhteiskunnassa. Kun opettajankoulutuksessa määritellään ideaaliopettajuus, jota opettajaksi opiskelevan tulee tavoitella, nykytilanteessa on syytä kysyä, koulutetaanko opiskelijoita vanhojen merkitysten nojalla todellisuuteen, joka on muuttunut/muuttumassa toiseksi.

Mahdollisia tutkimusteemoja ja -kysymyksiä ovat

- Miten opettajankoulutus ja opettajan työ voi ehkäistä syrjäytymistä (mitä edellyttää koulutukselta ja opettajien/koulu yhteisön toiminnalta)?
- Millainen on opettajankoulutuksen rooli verkostoyhteiskunnassa (yhteyksien edistäjä oppilaiden hyvinvoinnin ja kasvun edistämiseksi)?
- Mikä on opettajankoulutuksen merkitys ja rooli aktiivisen kansalaisuuden edistäjänä?
- Miten opettajankoulutus edistää globaalia vastuuta ja kestävä kehitystä?
- Millaiseksi opettajankoulutuksen rooli rakentuu arvojen välittäjänä ja moraalikäsitysten kehittäjänä?
- Miten opettajankoulutus vastaa monikulttuurisuuden ja eri kulttuuritaustoista tulevien oppijoiden kehityksen edistämiseen?